

Despre necesitatea continuării procesului de codificare a legislației patrimoniului

ADRIAN CRĂCIUNESCU

Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București
analizaistoricoarhitecturala@gmail.com

CUVINTE CHEIE legislație, cod, patrimoniu cultural, principii

REZUMAT Elaborarea unui cod al Patrimoniului Cultural este o chestiune complexă, contestată de unii, dar încurajată de acei specialiști care văd această inițiativă ca pe o cale sigură de reformare a sistemului. Potrivit legislației în vigoare, primul pas în vederea realizării proiectului constă în conceperea unui document programatic denumit „teze prealabile”, cuprinzând motivele care au stat la originea acțiunii, direcțiile principale și efectele scontate, și care îndeplinește rolul fundamental de a coagula un punct de vedere coerent la nivel guvernamental. Al doilea pas constă în completarea structurii propuse cu articolele propriu-zise. Susținătorii Codului Patrimoniului speră că acest proiect va ajuta nu numai la umplerea unor goluri legislative, ci va contribui și la schimbarea mentalității societății actuale care privește patrimoniul ca pe o povară, nu ca pe o resursă.

Ce este și cum ar trebui să arate un cod al patrimoniului cultural

Pe tema Codului Patrimoniului Cultural am scris de mai multe ori, am și vorbit la postul public de radio în ultimii trei ani, de când am fost implicat în construcția unui schelet viabil pentru această componentă a legislației ce este așteptată de mai bine de un deceniu. Codul este o chestiune asupra căreia probabil ne-am putea apleca încă mulți ani de acum înainte, căci este una complexă și care are nevoie de o largă și profundă dezbateră politică pentru a-i asigura o perenitate ce e obligatorie pentru un asemenea act normativ. Complexitatea sa constă în mai multe aspecte pe care le-aș grupa în două categorii distincte: problemele de tehnică legislativă, respectiv problemele conceptuale.

Modul de abordare a construcției codului este esențial pentru că poate genera timp și dificultate de elaborare foarte diferite și, mai ales, rezultate ce ar putea fi revoluționare, doar practice sau poate unele chiar inutile în funcție de calea de lucru aleasă. Aici mă refer la diferențele ce pot decurge din abordarea „de sus în jos” sau de „jos în sus”, adică acea alternativă de a alege fie o cale pornind de la selectarea principiilor pentru scrierea unor articole de lege corespunzătoare acestora, fie alegerea căii ce pornește de la selectarea articolelor din legislația existentă pentru ca prin prelucrarea lor să se ajungă la comasarea într-un nou text de lege. În cazul primei opțiuni unitatea ce decurge din utilizarea unor principii este una aproape garantată,

pe când în cea de a doua caracterul unitar al rezultatului este doar o aspirație destul de greu de atins.

Alegerea modului de abordare decurge din stabilirea priorității fie pentru probleme conceptuale, fie pentru cele tehnice. Mai depinde direct și de felul în care codul este perceput de către specialiști sau de către persoanele care sunt afectate în mod direct de existența unui cadru legal dedicat speciilor patrimoniului cultural care să fie unul precis. Trebuie subliniat în acest sens faptul că există specialiști care se îndoiesc de necesitatea unui cod, având în vedere existența legilor care acoperă toate domeniile patrimoniului, inclusiv la nivel de norme de aplicare. Aceștia susțin corectarea punctuală a acestor legi, acolo unde se constată deficiențe de concepție sau de aplicare, cu opinia că o astfel de cale este mai rapidă și mai ușor de parcurs. Mai există o categorie de specialiști care susțin că este nevoie de un cod, dar care gândesc că acest cod trebuie obținut din simpla alăturare a legilor actuale, corectând în acest proces și lipsurile acestora. Printre aceștia se mai includ și cei ce consideră că procesul de codificare ar trebui să se rezume doar la speciile patrimoniului imobil sau poate, în mod particular, doar la patrimoniul construit. O categorie distinctă, poate mai puțin numeroasă, este cea a specialiștilor care văd în alcătuirea codului o bună oportunitate pentru reforma sistemului.

Mă regăsesc printre aceștia din urmă și militez pentru reformarea sistemului prin intermediul acestui Cod. De aceea, din calitatea de consilier personal al secretarilor de stat pentru patrimoniu din 2014, respectiv din 2016, am convins conducerea ministerului din acele mandate să nu se mulțumească să „peticească găurile” și neconcordanțele care există în legislație, ci să adopte calea reformei, cu scopul explicit de a simplifica și de a face mai clar și mai practic cadrul legal de care depinde protejarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural. Până la urmă, nu aspectele tehnice ale reformei legislative sunt cele mai complicate, ci schimbările de esență, acelea care conduc la acceptarea și implementarea unor principii care să ajute la poziționarea fermă a societății în raport cu patrimoniul său cultural. Această poziționare consider că este fundamentală pentru că, până la acest moment, nu pare foarte limpede dacă patrimoniul cultural este văzut ca o rădăcină a spiritului național sau doar ca o simplă recuzită ce ar putea eventual servi drept instrument turistic cândva.

În cele din urmă, un prim pas concret în definirea unui cadru conceptual nou a putut fi făcut atunci când, în 29 noiembrie 2016, la finalul mandatului guvernului, s-a adoptat Hotărârea nr. 905 de aprobare a Tezelor Prealabile ale Codului Patrimoniului Cultural.

Tezele Prealabile.

De unde am plecat în lucrul la cod

Atunci când am preluat sarcina de a coordona grupul de lucru pentru elaborarea codului, am avut ca punct de pornire o documentație în fascicule pe care unii au considerat-o „un cod la cheie”. În analiza proprie, materialele respective nu erau decât o reșezare a textelor de lege existente, cu intervenții vizând reordonarea și reformularea unora dintre articolele acestora (luate separat) și nimic mai mult.

Lucrul la acest proiect legislativ a pus în evidență carențele majore pe care sistemul protejării patrimoniului național le are pe linia personalului specializat, atât în sensul numărului extrem de redus al acestuia, cât și a capacității sale de a înțelege/percepe corect rolul administrativ pe care un cadru legislativ coerent îl are. Am constatat că lipsește, din păcate, capacitatea de sinteză privitoare la fenomenele administrative sau juridice care împiedică sistemul să funcționeze cu eficiență. Cunoaștem multe dintre simptomele bolii sistemului protejării patrimoniului cultural, dar nu putem nici să cuantificăm și nici să definim cauzele ori efectele acestora, din lipsă de date statistice aplicate. De asemenea, înțelegerea rolului protecției patrimoniului cultural național pentru societate este deformată la nivelul societății în ansamblul ei. Poate și de aceea textele de lege existente, precum și majoritatea propunerilor preliminare de modificare a lor vizau aproape în exclusivitate aspecte care ar regla mai curând mecanisme interne ale sistemului, cu accent pe chestiuni profesionale. O astfel de abordare este în dauna obiectivelor firești pentru un cadru legislativ, anume de a regla relațiile administrative și financiare între domeniul profesional și spațiul social, public. De aceea am avut permanent tendința de a atrage atenția că scopul unei legi nu este să devină manualul muzeografului sau manualul arheologului, ci de a regla alte mecanisme, ce trebuie să fie pragmatice din punct de vedere administrativ.

De aceea, pot spune că baza de pornire pe care am avut-o nu putea fi considerată un „cod”, ci doar un „codex”. În înțelesul din dicționarul explicativ al limbii române, codexul (sau codicele) este o colecție de texte cu caracter legislativ care are un caracter variat¹. În lipsa viziunii unificatoare, cu menținerea acestui caracter de fascicule de legislație separate în ciuda punerii lor laolaltă, propunerea inițială nu avea cum să fie un „cod”. Sensul cuvântului „cod” este cel de lege unitară care reglează un domeniu mai larg, așa cum este și domeniul patrimoniul cultural². Prin urmare, odată cu acceptul conducerii³ Ministerului Culturii pentru ideea de reformă, am căutat și am primit și acceptul de a continua lucrul în cealaltă manieră, anume cea descrisă a fi „de sus în jos”, pornind de la concept general către detaliu. În plus, calea adoptată până la acel moment, anume de a lucra în detaliu, articol cu articol, nu reflecta nici măcar calea procedurală prevăzută de lege.

Originea legală a Tezelor prealabile

Conform legii speciale privind tehnica legislativă⁴, inițiativa legislativă a guvernului în direcția codificării legislației unui anumit domeniu trebuie să înceapă cu un document programatic. Acesta este denumit „teze prealabile” și constă în expunerea motivațiilor, a direcțiilor principale și a efectelor

- 1 În *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, ediția 2009, cuvântul „codex” este definit după cum urmează: „2. Culegere (manuscrisă) de legi, de documente din Evul Mediu sau, p.ext, de orice texte vechi (medievale), de obicei cu conținut variat”.
- 2 Conform aceleiași ediții din 2009 a *Dicționarului Explicativ al Limbii Române*, cuvântul „cod” este definit astfel: „1. Act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice privitoare la o anumită ramură a dreptului”.
- 3 Mandatele la care mă refer sunt cele ale ministrului Hunor Kelemen și a secretarului de stat pentru patrimoniu Csilla Hegedüs, a ministrului Vlad Alexandrescu și a secretarului de stat pentru patrimoniu Mihai Ghyka, respectiv al ministrului Corina Șuteu și al secretarului de stat pentru patrimoniu Oana Bogdan.
- 4 Legea 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative.

asteptate prin concentrarea legislației sub forma unui cod. Prin urmare, dat fiind că rezultatul activității sale ar fi trebuit să fie preluat de către Ministerul Culturii pentru a fi promovat de către Guvern ca inițiativă legislativă, grupul de lucru a căutat să urmeze această cale și, în loc să încerce în continuare să determine rolul virgulelor în textele articolelor de lege luate unul câte unul, a încercat să decanteze principiile și liniile majore pe care viitorul cod ar trebui să le urmeze. O asemenea sarcină este anevoios de îndeplinit.

Un exemplu al acestei dificultăți este până și titlul codului. Grupul de lucru a avut nevoie de foarte mult timp de discuții numai asupra utilizării sintagmei „codul patrimoniului cultural” în dauna celei cu care ne-am obișnuit în ultimii ani, aceea de „cod al patrimoniului cultural național”. Există destule reflexe și sensibilități legate de cuvântul „național” din această sintagmă, astfel că, inițial, a existat destul de multă reticență manifestată până în final, prin opinii separate. Chestiunea de principiu are două fațete distincte legate de acest cuvânt. Pe de o parte, trebuie înțeles foarte clar că un cod al patrimoniului cultural se ocupă de întreg spectrul acestui patrimoniu care înseamnă o sumă de bunuri culturale asupra cărora s-a instituit deja o anumită protecție legală, precum și o sumă de alte bunuri culturale care încă nu au fost descoperite, evaluate sau protejate prin astfel de măsuri legale. Prin viitorul cod s-a încercat determinarea unei distincții în acest sens, identificând patrimoniul „național” ca fiind strict acea componentă a patrimoniului cultural care poartă măsura unei protecții legale. Pe de altă parte, România este o țară care cu mândrie își recunoaște comunitățile de patrimoniu⁵ reprezentate de minoritățile etnice, iar înțelesul mai restrâns pentru cuvântul „național” ar părea că restrânge preocuparea valorilor pentru o anume concentrare etnică pe valorile românilor și nu pe cele ale cetățenilor români în general. Această sensibilitate nu trebuie să existe, fiecare grup etnic al acestei țări fiind tratat fără nicio discriminare, fie ea apărută și din accidentul unei potențiale interpretări nepotrivite a sensului sau nuanței cuvântului respectiv. Prin urmare, nuanța din titlul codului reflectă preocuparea pentru întreg spectrul patrimoniului – protejat sau neprotejat – precum și faptul că Statul este egal pentru toți cetățenii săi, indiferent de naționalitatea acestora.

Rolul Tezelor prealabile

Rolul tezelor prealabile este deci unul foarte clar definit în articolul 27 al legii speciale privind tehnica legislativă. Pe lângă faptul că trebuie să „reflecte concepția generală, principiile, noile orientări și principalele soluții ale reglementărilor preconizate”, tezele trebuie să aibă un caracter director pentru concepția de ansamblu a viitoarei reglementări. De aceea, având în vedere că pentru conținutul unor astfel de teze prealabile nu este stabilit un cadru fix, dincolo de analizele și sintezele problemelor care impun această codificare, mai mult decât prezentarea unor orientări generale și a principalelor soluții, a fost prezentat chiar și un schelet concret al așezării acestor soluții în viitorul cod, cu indicarea modului de structurare a conținutului textului legislativ, dar și cu indicarea temelor esențiale pe care articolele vor trebui să le trateze.

- 5 Sintagmă utilizată de Convenția de la Faro privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate adoptată de Consiliul Europei în 2005.

Un alt rol pe care îl consider foarte important este cel de testare prealabilă în spațiul public a unui astfel de concept general ce este susținut pe niște linii relativ precise de soluționare a unor probleme existente în practica administrativă și cea juridică actuale. Procedura de adoptare a unor teze prealabile pentru un cod legislativ presupune obligatoriu o etapă de consultare publică, atât a societății civile, cât și a autorităților publice care ar fi afectate de adoptarea respectivului cod. Această etapă de consultare trebuie însă văzută doar ca o etapă intermediară, a unui oarecare filtru prealabil care să releve eventualele lipsuri sau neconcordanțe. În ciuda faptului că ar putea exista o anumită așteptare de construire a propunerii legislative pornind de la o colecție publică de opinii sau propuneri din partea organizațiilor civice ori profesionale, am fost și am rămas de părere că acest lucru este o abordare nepractică. În mod evident, efortul de strângere a informațiilor și de ordonare a acestora a implicat un număr foarte mare de persoane, însă sinteza și formularea unui concept unitar nu poate fi decât sarcina unui grup foarte restrâns de specialiști. În plus, am exprimat de mai multe ori opinia⁶ că este dificil și procesul de selecție a unui grup coerent de elaborare a structurii codului. În baza cunoașterii sistemului administrativ din interior, mi-am consolidat și părerea că politicienii și cei aflați în domeniile juridic și administrativ nu au deloc cuprinderea problemelor și aplecarea asupra necesităților patrimoniului, în timp ce oamenii de cultură nu au îndeobște nici o experiență sau apetență pentru înțelegerea sistemului politico-administrativ. Ținând cont de acest aspect, mai adaug că nu este deloc practic a implica un număr mare de persoane în elaborarea unui astfel de document strategic cum este cel denumit „teze prealabile”. Ceea ce poate părea nedemocratic este, de fapt, singura cale operativă de a obține un document care să poată fi ulterior dezbătut public într-un termen rezonabil⁷. Prin urmare, rolul primar pe care aceste teze prealabile îl au este de a propune textul de bază, conceptul care să ofere suportul discuției tehnice reale atunci când se va lansa inițiativa legislativă în spațiul public. Cred că acest concept este coerent și suficient de compact pentru a furniza premisele unui viitor cod suplu și pragmatic. Se poate spune că instrumentul tezelor prealabile are și un alt rol fundamental, acela de a coagula un punct de vedere coerent la nivel guvernamental, prin exprimarea unor opinii concretizate în avizele prealabile pe care ministerele interesate le emit anterior adoptării hotărârii guvernului de aprobare a formei finale a tezelor.

6 Inclusiv în presă, în articolul „Patrimoniul cultural politic” publicat în *Dilema veche*, disponibil și pe internet la adresa <http://dilemaveche.ro/sectiune/tema-sap-tamanii/articol/patrimoniul-cultural-politic>, accesat noiembrie 2017. Vezi Adrian Crăciunescu, „Patrimoniul cultural politic”, în *Dilema veche*, nr. 584, 23–28 aprilie 2015.

7 Pentru că am fost parțial implicat și în dezbaterile prilejuite de inițiativa Ministerului Dezvoltării Regionale de a produce un cod al urbanismului și al construcțiilor, trebuie să spun că tocmai această intenție „democratică” de a dezvolta un grup de lucru mult prea extins către organizații profesionale în faza de elaborare, după opinia mea, va conduce la eșecul demersului. Acest lucru cred că este cert, cu atât mai mult cu cât în construcția celui cod s-a pornit „de jos în sus”. Inevitabil, multe persoane implicate nu au cum să aibă o viziune de ansamblu, astfel că discuțiile vor tinde întotdeauna să se concentreze pe propuneri de detaliu, care reflectă locul și problema exactă și punctuală a fiecărei entități sau persoane ce participă la astfel de discuții. Dincolo de acest aspect, timpul care se consumă în astfel de maniere de lucru ar putea tinde spre infinit din motive obiective. Din această cauză, orice grup care depășește un număr de 5–7 persoane însărcinate cu sinteza conceptului cred că este predispus la eșec.

Prin schema Codului descrisă de Tezele prealabile, schimbările tehnice propuse au avut în vedere:

- revizuirea unor definiții pentru a elimina multiplele lor opțiuni de interpretare sau pentru a ușura decizii ce trebuie luate de justiție sau de către administrație în aplicarea legilor patrimoniului;
- uniformizarea practicilor și procedurilor pentru toate cele patru domenii mari ale patrimoniului cultural: arheologie, patrimoniu construit, patrimoniu mobil și patrimoniu imaterial și cuprinderea lor într-un singur text de lege;
- eliminarea unor neconcordanțe sau chiar suprapuneri contradictorii între legile actuale ale patrimoniului sau între acestea și legi din alte domenii cum ar fi, în special, cele legate de autorizarea în construcții și de urbanism;
- completarea unor prevederi ale legislației patrimoniului pentru a pune în practică obligații asumate prin semnarea de către România a unor convenții internaționale și care nu se regăsesc încă printre prevederile legale interne actuale (cele legate de patrimoniul arheologic subacvatic sau de peisaj sunt cele mai vizibile).

În mod evident, chiar și aceste câteva aspecte relevă intersectarea domeniilor de competență administrativă a ministerelor, în special cele legate de justiție, administrație publică și interne, respectiv de lucrări publice. Inevitabil, așa cum dezbaterea publică în mediul societății civile a condus la satisfacții sau la frustrări, în funcție de cuprinderea sau de ignorarea unora dintre observațiile primite, același lucru l-a generat și circularea tezelor prealabile în ministerele interesate. Până la urmă, orice proces legislativ are etape care nu pot fi încheiate decât în urma unor compromisuri. Acceptând această idee, nu pot să nu exemplific cu una dintre frustrările proprii resimțite în urma avizării Ministerului Afacerilor Interne. Propunerile de a întări rolul poliției prin lărgirea și autonomizarea unui corp distinct, care să gestioneze problemele patrimoniului cultural și care să aibă depline competențe în aplicarea sancțiunilor, s-a lovit de un refuz. Argumentul a fost că o astfel de direcție ar depăși cadrul legal care definește rolul tezelor prealabile și că ar genera costuri suplimentare.

Pot să-mi explic totuși o astfel de reacție, ca și în cazul mai multor altor poziții punctuale ale unor alte entități, prin faptul că lectura tezelor ar fi putut fi una superficială și concentrată strict pe aspectele care ar interesa în mod direct aceste entități avizatoare. Cum însă textul codului va fi în final unul adoptat pe cale politică, parlamentară, am totuși speranța că, la momentul dezbaterii publice și al votului, interesele patrimoniului cultural vor fi recunoscute și impuse în ciuda piedicilor puse pe parcurs de către niște funcționari publici⁸. Aceste interese ale patrimoniului sunt reprezentate

8 În răspunsul către Ministerul Afacerilor Interne am considerat necesar să fie incluse fragmentele următoare: „De aceea, luând notă de observațiile dumneavoastră pe care nu le-am putut integra, considerându-le opțiuni alternative, vom lăsa decizia asupra acestor chestiuni ședinței Guvernului, ca fiind o orientare politică generală ce trebuie decisă de Domnul Prim-Ministru, în condițiile în care elaborarea Codului Patrimoniului Cultural este unul dintre obiectivele cuprinse explicit în programul de guvernare.”, precum și: „În conceptul general avut în vedere, Ministerul Culturii a considerat necesară întărirea unei structuri deja existente, atât organizațional prin modul de subordonare al acestor servicii la nivel național sau județean, cât și prin sporirea corespunzătoare a numărului de ofițeri din această specializare – Poliția Patrimoniului. Ținând cont că patrimoniul cultural național se află în

de repartizarea clară a sarcinilor, de evitarea suprapunerilor acestora între instituții, de întărirea autorității publice în contrast cu starea actuală pe care tezele o explică și încearcă să o corecteze. Cum spuneam, aceste aspecte relativ tehnice ale gestionării administrative a domeniului nu pot fi însă decât unele subordonate unei concepții generale, izvorâtă din evaluarea unor principii călăuzitoare. Odată recunoscute și asumate aceste principii, concepția generală și detalierea tehnică pe articole nu ar putea decât să derive în mod firesc și coerent.

Problemele majore de rezolvat

Jurist de formație, un prieten aflat în tabăra celor care consideră inoportun un cod al patrimoniului cultural își explica această poziționare a sa afirmând că nu se poate reglementa unitar chestiunea patrimoniului, din cauză că necesitățile speciilor sale sunt mult prea distincte. În plus, observația sa este că moravurile societății se schimbă permanent, astfel că ceea ce simțim astăzi că merită a fi protejat mâine s-ar putea să nu mai suscite același interes, ceea ce ar face ca un cod să nu fie chiar atât de peren pe cât ar trebui să fie. Este adevărat că patrimoniul cultural imaterial este total diferit față de cel material, mai ales față de cel construit, dar oare chiar nu s-ar putea reglementa întregul patrimoniul printr-un cod? Există totuși un trunchi comun de probleme fundamentale ce decurg din însăși natura patrimoniului și acestea trebuie să fie subiectul reglementării unitare.

Noțiunea de patrimoniu nu poate fi despărțită de cea de „servitute”. Orice protecție s-ar institui asupra unui bun cultural ar avea drept consecințe restricții, obligații, precum și un șir de practici administrative care să le susțină. Acestea ar trebui, tocmai de aceea, să fie abordate într-un mod unitar. Prin urmare, problemele majore care trebuie abordate și clarificate prin viitorul cod țin întotdeauna de:

- proprietate și de limitele servituților ce pot fi impuse asupra dreptului de proprietate, ca urmare a identificării unui interes public în raport cu acel drept de proprietate;
- interesul public și de implicarea autorităților publice în măsura în care putem defini mai clar originea, natura și consecințele acestui interes față de ceea ce identificăm drept „patrimoniu cultural”;
- gradul de implicare centrală versus cel al implicării locale în gestiunea unei asemenea probleme, dat fiind că orice bun protejat servește unei comunități ce poate fi mai largă sau mai restrânsă, poate avea o relevanță mai mare sau mai mică, implicând în consecință și răspunderi mai mari sau mai mici, după caz;

Strategia Națională de Apărare ca fiind un obiectiv de siguranță națională, este cel puțin surprinzător ca unul dintre pilonii principali ai siguranței naționale, anume Ministerul Afacerilor Interne, să afirme că aceasta „ar reprezenta o activitate suplimentară nejustificată pentru Poliția Română/Jandarmeria Română, generatoare de costuri suplimentare”. Ținem să amintim că această schimbare pe care o propunem în ce privește alocarea sarcinilor de monitorizare și de control către funcționarii publici ai Ministerului Culturii, respectiv a celor referitoare la aplicarea măsurilor corespunzătoare de sancționare sau de instrumentare prealabilă a cauzelor de natură penală către poliție (în condițiile prevăzute de Legea nr. 364/2004 privind organizarea și funcționarea poliției judiciare, cu modificările și completările ulterioare) nu este nici măcar o formulă nouă. Tradiția administrativă a secolului al XIX-lea arată că urmărirea regulilor din domeniile alinierilor și ale construcțiilor era în sarcina funcționarilor specializați ai primăriei, pe când administrarea sancțiunilor era întotdeauna sarcina comisarilor de poliție.”

- introducerea de noi categorii în noțiunea generică de „patrimoniu cultural național”, în special în legătură cu peisajul și cu alte categorii de zone protejate, acestea nefiind recunoscute azi în mod explicit a fi parte a acestui patrimoniu.

În plus, trebuie găsită acea cale de a rupe ideea de patrimoniu de acea impresie generalizată la nivelul societății conform căreia acesta ar fi o povară pe care deopotrivă privați sau autorități publice trebuie să o poarte. Acest lucru nu poate fi realizat pragmatic decât prin accentuarea atenției pe care trebuie să o dăm patrimoniului într-o viziune integrată – socială, culturală și economică. Pentru a ajunge la firescul unei astfel de politici publice cu caracter durabil, cred că era imperios necesar a defini câteva principii asupra cărora societatea, în ansamblul său, să cadă de acord că sunt cele prin care se raportează la conceptul de patrimoniu cultural. Numai acestea ar putea constitui baza unui oarecare pact național privind cultura care să elimine orice dispută politicianistă în dezbateră și adoptarea viitoare a Codului. Încă mult mai important decât acest acord preliminar, aceste principii ar trebui să fie setul de reguli care ulterior să valideze orice politică publică s-ar aplica patrimoniului cultural.

Principiile

Principiile despre care discutăm au originile în dezbateră internă a Comitetului Național Român ICOMOS⁹. Inițial ele au fost văzute ca un decalog al patrimoniului și chiar au fost numite „teze”. Pentru a nu genera confuzii de terminologie¹⁰, acestea au fost cuprinse ca „principii” în cadrul documentului final produs de grupul de lucru de pe lângă Ministerul Culturii.

Principiile pe care tezele prealabile le-au stabilit ca fundament al Codului patrimoniului se referă la acceptarea de către societate că:

- patrimoniul cultural este un complex de bunuri și expresii culturale ce fac subiectul unor convenții internaționale pe care România le-a semnat;
- patrimoniul cultural național este o expresie a interesului public general – inducând responsabilitatea statului garantată prin constituție;
- conservarea patrimoniului cultural are ca scop transmiterea nealterată și autentică a informației ce definește memoria culturală către generațiile viitoare;
- protejarea și punerea în valoare a corpului patrimoniului cultural național înseamnă menținerea diversității și complementarității tuturor expresiilor și formelor, locale și regionale;
- patrimoniul cultural contribuie la formarea noilor generații într-o societate incluzivă;

9 Făcute publice în 15.01.2015, cu ocazia Zilei Culturii Naționale: <http://www.icomos.ro/COMUNICAT-CNR-ICOMOS-TEZELE-PATRIMONIULUI.pdf>, accesat la 5.10.2017.

10 În rândul specialiștilor, cuvântul „teză” este înțeles ca o anume sinteză, fapt care a dus la reproșuri vehemente din partea unui astfel de reputat specialist atunci când a fost solicitat să exprime un punct de vedere privind „tezele prealabile”, care se întind pe 69 de pagini. Cum am mai subliniat, specialiștii nu se apleacă asupra cadrului juridic sau administrativ cu ușurință, astfel că am constatat că această sintagmă legală a „tezelor prealabile” a născut așteptări greșite în acest sens.

- patrimoniul cultural este o resursă a competitivității teritoriale, economice și sociale; protejarea și punerea sa în valoare concordă cu principiile dezvoltării durabile;
- protejarea patrimoniului cultural național este obligația tuturor, dar nu trebuie să fie povară pentru nimeni;
- conservarea patrimoniului cultural este un complex de acțiuni care necesită înaltă specializare.

Fiecare dintre aceste principii are consecințe pragmatice foarte clare. Pe unul dintre acestea îl consider extrem de important și trebuie să recunosc că am fost foarte surprins de greutatea cu care am reușit să-l promovez în grupul de lucru. Mă refer aici la acel principiu care recunoaște distribuția responsabilității pentru patrimoniul cultural în rândul întregii societăți, pentru evitarea situației actuale care generează atât de multe probleme în gestiunea sa prin faptul că deținătorii privați se consideră de regulă apăsați de o povară lăsată exclusiv pe umerii lor, în calitate de proprietari cu obligații certe, dar cu drepturi vagi și – de cele mai multe ori – iluzorii. La fel de crucial mi se pare afirmarea netă a principiului autenticității, un principiu nicăieri prezent în legislația curentă. Este timpul să ne decidem ca societate dacă facem efortul de a proteja, conserva și pune în valoare măturii istorice (al căror caracter primordial trebuie să fie adevărul/autenticitatea) sau ne folosim de ceva ce nu este decât un instrument economic care poate fi oricând substituit de o replică butaforică sau care poate fi oricând copiat în tot atâtea locuri unde s-ar putea găsi un beneficiu (material, de cele mai multe ori) din asta.

Aceste zece principii sunt miezul dezbaterii pentru obținerea consensului politic și chiar doctrinar și, alături de structura cadru propusă pentru viitorul Cod, cred că sunt cel mai important rezultat al promovării Tezelor prealabile în mod public și asumat de către autoritatea centrală a Guvernului prin publicarea lor în Monitorul Oficial.

Continuare

Continuarea firească ar fi scrierea propriu-zisă a articolelor de lege care să umple cu conținut concret structura propusă a Codului. O mare parte dintre acestea, anume cele legate de patrimoniul imobil, sunt deja scrise într-o formă ce poate genera dezbateri parlamentară, dar asta numai dacă ar fi înțelese ca parte subordonată unui întreg. Scoaterea lor din acest context general le-ar putea schimba radical modul de înțelegere și de amendare în consecință. Pentru a fi completate, e nevoie de decizia administrativă a Guvernului, prin Ministerul Culturii. Pentru moment, acest lucru încă așteaptă pentru că s-a conceput și s-a depus un proiect de finanțare europeană care cuprinde necesarul mai multor schimbări normative, iar acest proiect încă se află în evaluare. În paralel, pornind de la ceea ce există, au mai apărut și inițiative parlamentare care ar putea viza un cod restrâns, menit să rezolve doar problemele patrimoniului imobil. De asemenea, există inițiative punctuale, din zona acelor direcții de acțiune concentrate pe modificări făcute fiecărui act normativ în parte, ca proiect de Ordonanță a Guvernului sau prin Ordin al Ministrului Culturii¹¹.

¹¹ Din informațiile pe care le dețin, există în lucru o formulă de amendare prin ordonanță a legislației privind arheologia, pe fondul nemulțumirii arheologilor

Aceste căi paralele se pot însă dovedi a fi o cursă privind desemnarea celui mai bun în a dilua sau chiar a strica un concept unitar de care avem atât de mare nevoie. Dacă aș fi adeptul teoriilor conspiraționiste, văzând de-a lungul timpului opoziția și chiar frânele puse procesului de codificare, aș spune că unii beneficiază din plin de ambiguitatea și imperfecțiunea cadrului legislativ actual. În fond, înțelepciunea populară ne învață că pentru unii este întotdeauna mai profitabil pescuitul atunci când apele sunt tulburi. Prin urmare, nefiind neapărat sceptic în șansele Codului de a fi adoptat cândva, am certitudinea că va mai dura vreme destul de îndelungată până când acest proiect de reformă legislativă va fi promovat în Parlament, cu atât mai mult până va fi și promulgat într-o formă sau alta.

referitoare la uzul detectoarelor de metale și a achiziției de tezaure găsite „întâmplător”. În acest timp, deja a fost emis un Ordin al Ministrului Culturii care a deblocat o situație care sufoca de multă vreme activitatea Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, a secțiunilor și zonalelor acestei comisii. Acest ordin stabilește acele categorii de intervenții pentru care avizul este unul ce nu presupune investigații științifice care să implice comisiile, ci pentru care avizul este unul tehnic, relativ formal.